

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Серія «Лауреати премії
імені Лесі Українки». Вип. 13

Правда та вигадка в творах письменника Віктора Терена

*Бібліографічна пам'ятка для читачів-учнів
молодшого та середнього шкільного віку*

Київ 2015

ББК 91.9:84
П 70
УДК 016:821

Автор-укладач Н. О. Гажаман
Літературний редактор В. Я. Полисаєва
Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко

Правда та вигадка в творах письменника Віктора Терена: бібліогр. пам'ятка для читачів-учнів мол. та серед. шк. віку / Нац. б-ка України для дітей ; авт.-уклад. Н. О. Гажаман. — Київ, 2015. — 16 с.

Видання містить біографію відомого письменника, поета В. В. Терена та розповідь про збірку його прозових творів «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси», за яку письменникові було присуджено звання лауреата літературно-мистецької премії імені Лесі Українки за 2014 рік.

Це рідкісний дар у літературі –
бути водночас і безстрашним бійцем
і ніжним ліриком.
І він, Віктор Терен, ... володіє
цим даром!

Валерій Герасимчук

Передмова

В Україні найважливішою літературною нагородою в галузі літератури для дітей є премія Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва. Премія присуджується щороку. За 2014 рік звання лауреата цієї премії удостоєний відомий український письменник Віктор Терен.

Ось уже тринадцятий рік підряд працівники Національної бібліотеки України для дітей готують для читачів молодшого шкільного віку серію бібліографічних посібників про лауреатів цієї премії. І ось ти тримаєш у руках бібліографічну пам'ятку, в якій розповідається про життєвий шлях Віктора Васильовича Терена та збірку повістей і оповідань письменника «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси». Саме за неї майстер пера був удостоєний цієї високої нагороди. Книжка містить три повісті – «Хлопчик з планети «Ч», «Найд» та «Костюмчик до осені», а також два оповідання – «Горобчик» та «Артист». Про життя та творчість письменника ти дізнаєшся з першого розділу цієї бібліографічної пам'ятки, що має назву «До наших читачів». Написав його також знаний в Україні письменник та літературний критик Микола Славинський. Пропонуємо уривок з цієї статті.

У другому розділі «Світ дитячих почуттів та думок» розповідається про твори, що увійшли до збірки. Кожен з

творів має цілком самостійний сюжет. Але автор об'єднав їх під однією обкладинкою, бо у їхньому змісті є як смішне, так і сумне. А також багато такого, про що ти ще не знаєш, але довідаєшся, коли прочитаєш цю чудову збірку.

Третій розділ – «Видання творів письменника» – містить бібліографічні описи видань, написаних вправною рукою автора саме для читачів твого віку та твоїх ровесників.

Книжку гарно оздоблено чудовими малюнками відомого художника, майстра дитячої книжкової ілюстрації і також лауреата премії імені Лесі Українки у номінації «Художнє оформлення книжок для дітей та юнацтва» (2005 р.) Костянтина Тихоновича Лавра. Отож не вагайся, читай цю книжку і ділися про неї враженнями зі своїми друзями.

Про автора.

Віктор Васильович Теренн народився 9 липня 1941 р. у с. Павлиш, Онуфріївського району, Кіровоградської області. Він – член правління Національної спілки письменників України. Лауреат літературних премій «Благовіст», імені Олександра Копиленка, Володимира Сосюри, Олександра Бойченка, літературно-мистецької премії імені Олени Пчілки, премії Кабінету Міністрів України за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва 2014 року.

До наших читачів

З Віктором Тереном, дорогі діти, ви, напевне, знайомі. Знаєте його вірші з букварів і читанок, тримали в руках поетичні збірки. І ось, завдяки видавництву «Веселка», маєте змогу ознайомитися не лише з ліричними рядками, а й із повістями та оповіданнями цього автора. І повірте мені, що не пошкодуєте.

Народився письменник 1941 року в селі Павлиш, що на Кіровоградщині. Тоді вже палала Друга світова війна. Мама йому співала колискові, розповідала казки, а за вікнами вибухали снаряди й свистіли кулі. Так воно поєдналося – страшна казка й війна, страшніша за казку. Про те грізне воєнне лихоліття й про самого себе, ще маленького, Віктор Терен згодом напише:

Хлопчик по крихті відщипує
Від просяного коржа.
Зблиски пожеж за шибкою,
Німці. Коза-дереза.

Українці, разом з іншими народами, тоді перемогли фашистів і ось уже одного мирного вересневого ранку сільський хлопчик Вітя Таран (Таран – це справжнє прізвище письменника, а Терен – його літературний псевдонім) побіг за старшими дітьми в школу, і добра вчителька не відіслала його, зовсім малого, додому. А взяла до себе в клас. Згодом хлопчикові (майбутньому поетові) дуже поталанило, бо навчався він у самого Василя Олександровича Сухомлинського.

Ви, мабуть, бачили портрет цього всесвітньо відомого педагога у своїй школі або чули розповіді про незвичайного наставника юні! Він збирав школярів і казав:

- Ходімо, діти, в школу!
- І прямував... до саду.

- Так, до саду! І то був теж незвичайний садок: якщо хтось із дітей бешкетував, розбивав м'ячем вікно або чинив якусь шкоду, то Василь Олександрович наказував бешкетників... посадити дерево. Так веселі шкільні гріхи спокутувалися квітучими вишнями, яблунами, грушами... Біля якогось дерева вчитель зупинявся, щось пригадував, усміхався, біля іншого задумувався, а діти сідали на траву і фантазували, розповідали про різні пригоди, писали вірші.
- Це була Школа радості, в яку діти ніколи не запізнювалися.
- На тих уроках, на зеленому споришеві й за барвінковими партами, народжувалися казки, легенди та, найголовніше, зростали майбутні громадяни України, яка і їхніми зусиллями зрештою збудеться як незалежна держава.
- Може, тому, що в Школі радості так багато мріялося й уявлялося, Віктор Терен подружив зі Словом ще з дитинства. Друкувався навіть у дитячій газеті «Зірка», та після школи подався до авіаційного інституту – щоб бути ближче до романтичного неба. Працював на заводі, будував літаки, проте справжні крила за плечима відчував тоді, коли вело й підносило над землею рідне українське Слово.
- Отож, ще навчаючись в інституті, Віктор Терен публікує в колективній збірці «Щасливої дороги» свої вірші. Знаменно, що передмову до неї написав видатний поет Максим Рильський. Потім виходить власна збірка «Причетність», та друга книжка молодого автора з'явилася лише через багато років. Це тому, що одного дня, на забороненому мітингу біля пам'ятника Тарасові Шевченку, Віктор Терен прочитав свої вірші, і

за це тодішня влада його звинуватила в націоналізмі, заборонила друкувати твори талановитого автора.

- Уже в незалежній Україні Віктор Терен очолює українсько-канадський журнал «Розбудова держави», навколо якого об'єднується національно свідомо еліта – письменники, науковці, політики. Згодом поета обирають до Верховної Ради й він багато років працює у вищому законодавчому органі країни.
- Та хоч де бував Віктор Терен, йому над усе хотілося писати вірші або оповідання, бо любов до Слова почалася ще з того самого саду Сухомлинського... «І, додаю по секрету, що кортіло поетові писати книжки саме для вас – і всіх тих, кому вже виповнилося й кому ще прилине десять щасливих дитячих років».¹

Микола Славинський

Світ дитячих почуттів та думок

Планету «Ч» не знайдеш на зоряному небі. Вона виникла в Україні 1986 року, коли відбулася страшна атомна катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції. Та трагедія забрала багато людських життів. І серед них пішла у засвіти мама головного героя першої повісті «Хлопчик з планети «Ч», що входить до збірки Віктора Терена «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси». І дитина залишилася сиротою. Жив недоглянутим, ще й його постійно лаяла баба Текля, у якої він перебував і з «легкої руки» якої прилипло до нього прізвисько Потворко. І не лише за його непривабливі риси обличчя, які ось так описав письменник: «Над очима тріпотіли ріденькі обсмалені вії – таке часто буває з тими, хто

---

¹ Передруковано з видання: Терен В. Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси : повісті та оповідання / В. Терен. — Київ; Тернопіль, 2012. — С. 5-6.

припалює недопалки. По боках стирчали жахливі вуха, і не було сумніву, що в них кублилися різні погані слова, які ця потвора чула про себе. Ніс? Ніс раптом почав дуже рости і став довгим та горбатим, як мокрий і розбитий шлях від Кобеляк до Миргорода». А ще хлопчик був неабияк занехаяний і робив усе навпаки. Незабаром бабина лайка набридла малому і він утік у Чортояри. Оселився у нічийній хаті та став обживатися.

І хоч хлопчина зовні був потворним, але його дитяча душа була зовсім іншою. Вона була добра і співчутлива. Тому, що не може бути у істоти з потворною душею купи друзів, які з'явилися у нього в Чортоярах. Друзів серед дітей, дорослих і тварин. Це дівчинка Панночка, винахідник Коперник, бабуся Поля, собаки Вовк та Пальма, золота Оса, яка сторожує хату та Вуж на хаті, який сторожує зорі. Багато різних пригод довелося пережити Потворкові. Він був водолазом, велосипедистом, рятував від гицелів собак, був постійним збирачем порожніх пляшок (за щось же потрібно було купувати собі харчі). Але одного разу з хлопчиною сталася дуже лиха пригода. Він сильно забився, падаючи з високого осокора. Настільки сильно, що побачив збоку самого себе. «Дивився згори, як його власне тіло підпливало кров'ю». Його душа стрімко летіла. «А на цей нестримний політ накладалися живі картинки, ...вони мелькали всього лише на одну малесеньку мить, але у тій мікросекунді вміщалися дні, місяці й роки». Він побачив своїх старих і нових друзів. А головне – він побачив свою маму. І як кожна мама, вона хлопчину приголубила, бо давно не бачились. І полаяла за те, що він забув своє ім'я, яким вона його назвала при народженні. А коли Потворко отямився, то згадав своє справжнє ім'я, був у оточенні своїх друзів, почув від них, що

його не залишать самого, що він погарнішав. От тільки хлопчині ще бракувало сил запитати: «Невже для того, щоб стало так добре, треба упасти з найвищого дерева?». А ще, крім правди, у цій повісті є багато уяви і фантазії письменника, які так міцно переплелися, що часом і не добереш, де правда, а де видумка автора. Це і Оса, що уміє говорити людською мовою, яка рятує Потворка, і Коперник, який силою своєї думки зачаровує бульдозери енергетичними променями, собаки, які вміють говорити по-людськи і усякі інші дива.

Наступна повість, вміщена у збірці, має назву «Найд». Це кличка пса, головного героя повісті. Автор описав життя цієї собаки від народження і до моменту, коли цей пес став дорослим, сильним і мудрим. А Найд він тому, що знайда. Знайшла його подружня пара над урвищем у горах Кавказу, куди цуцик випадково забрів та й заблудився. Перевезли його через кордон, лікували, доглядали. А коли пес виріс, то чесно і добросовісно охороняв хазяїнський заміський будинок. Гавкав у дірку в огорожі, брав участь у собачих боях, мав добру кістку на обід, ходив гуляти з господарем. І, навіть, милувався сам собою на портреті, який намалював його хазяїн-художник. А ще той пес розумів людську мову, мав подружку руду собачку Лисичку і дружив з дворовим Котом-ясновидцем. Хоча на початку їхнього знайомства вони ворогували.р «Пес заганяв Кота на дерево і вони починали голосно сваритися: тільки Найд сварився знизу вгору, а Кіт сварився згори донизу». Словом було у Найда не життя, а мед.

Але ж, як усім живим істотам на землі, Найдові хотілося волі. Та як її здобудеш, коли ти зачинений у дворі? Хто допоможе? Але поміч прийшла... з неба. Так, так з

того зоряного неба, що його так старанно вивчав Кіт-ясновидець і знав, що саме восени з року в рік на небі відбуваються мисливські лови, коли зірки із сузір'я Гончих Псів так «... женуться за Великою Ведмедицею, що, здається, от-от її наздоженуть». Вони зістрибують на землю і шукають воду, щоб напиться. Кіт про це сказав Найдові. Однієї ночі ці великі червоні пси стрибнули у двір до Найда, повідомили, що його Лисичка бігає разом з ними. І пес ще дужче захотів на свободу, щоб наздогнати Лисичку. Але, будучи псом земним, а не небесним гайнув через паркан і «...гепнувся на землю. Так упав, що йому бовкнуло в животі. Десь угорі ще котився клубок сердитих собачих голосів та незабаром і він затих. Лише закурилася мов непогашений попіл, космічна пилюка. Лежав на твердій землі. Щось таки йому обірвалося всередині, бо дуже боліло. Але все одно він схопився й побіг, а очима шукав на край небі руденьку подружку. Та Лисичка, мабуть, сховалася за місяць, і її з цього боку землі не було видно. Але то нічого, його лапи знали самі, куди їм треба бігти». І Найд побіг. Згодом прибився до нового господаря. Хоча міг повернутись до колишніх. Але ж це був незвичайний пес. Він розумів людей, і знав, кому більше потрібна саме його допомога. Повість написана у спокійній авторській манері, хоч і має досить динамічний сюжет. Але, коли ти закінчиш її читати, то подумки ще довго будеш повертатися до її героїв.

Події наступної повісті збірки відбуваються у той період, коли були молодими твої бабусі і дідусі. Це був час після закінчення радянсько-німецької війни, на фронтах якої полягло багато людей з України. Загинув і батько малого Василька, героя повісті «Костюмчик до осені». Нелегко живеться сім'ї. Мама працює на ланці у колгоспі, сестра

Люба школярка, а малий Василько лише восени має йти у перший клас. Ходити у школу. Але у чому? Адже не вистачає статків, навіть, інколи на смаколики до столу. А не те, щоб купити нового шкільного костюмчика. Однак мама на те і мама, щоб знаходити правильний вихід з важкого становища. Отож вона доручає синочку пасти маленьке телятко, щоб під осінь віддати його на колгоспну ферму, а на виручені гроші купити шкільні обнови.

І ось на весну і літо став Василько пастушком. Ще й яким завзятим! Випасав свого Рудька, де найкраща паша, поїв чистою водою, прибирав за ним, пестив. «І завжди він, бувало, на щось натрапить, чого б ніколи без Рудька не побачив». То посидить у дуплі старого дуба, то скуштує джмелиного меду, то назбирає ворок печериць, чи зробить з хлопцями курінь. І так Рудько звик до свого пастушка, що ходив за ним назирці навіть без мотузки. А одного разу, вже літньої пори сталось так, що Рудько загубився, а знайшли його аж наступного дня. «І Василько був дуже радий, що вони знову разом». Але усе колись закінчується. Закінчилося і літо. Віддали Рудька на ферму. Придбала мама Василькові нового костюмчика. Але піти в ньому до першого класу так і не довелося. Він пішов у своєму старому одязі. А винен був у тому його бичок. Однак саме через Рудька залишились у пам'яті Василька купа спогадів. «І вже Василько так подорослому роздумує над тим літом, що було в нього – як повна пригорща важкого й теплого зерна, а воно сіялося, сіялося і незабаром упадуть на землю вже останні зернини. За вікном гупнула першим яблуком осінь».

А ще, читаючи повість, ти помилуєшся чудовими весняними і літніми описами природи. Їх бачить Василько, але змальовані вони майстерною рукою автора. Ось, на-

приклад, опис одного з таких краєвидів: «І знову цвіло літо, поволеньки перецвітаючи на сухе сіно та високі ясні небеса. Деревя стояли запилені, притомлені від спеки, а під кленами уже лежали висушені прозорі листки. В'язи теж поріділи – за довге літо хлопці геть обшмугляли їхні пагони, бо ж так було захоплююче по них спускатись. Шш-урх! – і в долонях просковзують тоненькі гілочки, гладенька кора, а листя так і шмагоне по обличчю». І подібних ніжних, картин природи у повісті немало.

«Горобчик» – назва оповідання, де головний герой, хлопчик Павлик Дорошенко, який живе в інтернаті та чекає, що колись знайдуться його рідні. Будь-хто із них. Відвідують же інших дітей родичі: «Ну, добре, я тут не один такий, до кого не приходять мами... Але ж у мене наче нікого й не було. Он Славко – сирота, а все ж пам'ятає свою маму... Герасименка по суду відібрали у батьків, так зате всі канікули він проводить у бабусі. До Володьки Левчука приїжджає брат... В того – рідна тітка, в того – дядько... І лише я наче з неба впав. Диво та й годі». І вигадав Горобчик лише одному йому зрозумілі слова «Ще злетиш з мене, шапка-невидимко!». Мовляв, тому його не знаходять, що на ньому шапка-невидимка. Через те і бігає простоволосим, аж вуха застудив. Але одного разу шапка-невидимка таки зсунулася з голови Горобчика.

Завершує збірку оповідання «Артист». Воно написане від імені письменника як спогад із його дитинства. У оповіданні він розповідає про незвичайну поведінку своєї кішки Кудли. «Вечорами, коли усі вже лягали спати «спочатку ледве чутно, а потім все сильніше десь під ліжком, або в порожньому кошелі чулося шарудіння, пирхання... Потім воно переходило в якесь невдоволене бурмотіння, ставало все сердитішим, протяжнішим, і за

мить Кудла вже так надривно й безутішно мурчала, як це вміють робити лише коти... Як стріла вона вискакувала зі своєї хитрої хованки і шерсть на ній ставала дибки. Очі метали зелені іскри. Вона щосили дряпалася в сінешні двері, щоб ми її швидше випустили». А відбувалося це тоді, коли, щоб виманити Кудлу із схованки, мама просила хлопчика побути артистом, тобто вилізти на стілець і поспівати.

Отакі різні за змістом твори склали збірку письменника Віктора Васильовича Терена «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси». Різні жанри цих творів – повісті, оповідання. Різні герої живуть на їхніх сторінках – діти, дорослі, тварини. Автор зображує їх у різний час, дуже несхожі їхні життєві долі. І події, що у них відбуваються також різні: реальні та вигадані. Однак, є у творах збірки спільне – добро, що завжди перемагає і залишає у душах читачів світло, надію і радість. А ще, любов до рідного слова. Тому, що тексти творів написані легко, просто, довершено. Їх можна читати і перечитувати, милуватися чистими і прозорими звуками, словами рідної української мови, уявляти та роздивлятися в уяві картини, вправно описані письменником.

Видання творів письменника

Вибране. [В 2 т.]. Т. 2. Проза / В. Терен ; худож. І. Пантелей-монова. — Київ : Літопис – ХХ, 2012. — 287 с., [11] арк. іл.

Вірші для дітей ; Проза / В. Терен // Твій день на землі ; худож. оформ. О. Бичко. — Київ, 2001. — С. 409-490.

Котилася горошина : вірш. казка / В. Терен ; худож. Р. Сахал-туєв. — Київ : Веселка, 1985. — 95 с. : іл.

Найд : повість про одного пса, його друзів і недругів, красуню Лисичку та Кота-астронома / В. Терен ; мал. Т. Юрченко. — Київ : Веселка, 2010. — 61 с. : іл.

Повістинка про Потворка : повісті та оповідання / В. Терен ; худож. В. Мельничук. — Київ : Криниця, 2003. — 303 с. : іл.

Риба, яка вміла грати на трембіті : вірші / В. Терен ; худож. Т. Юрченко. — Київ : Веселка, 2004. — 87 с. — (Українській дитині).

Українським діткам / В. Терен // Вибране. [В 2 т.] Т.1. Поезії. — Київ, 2012. — С. 353-415.

Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси : повісті та оповідання / В. Терен ; худож. К. Лавро. — Київ : Веселка; Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2013. — 286 с. : іл.

Зміст

1.	Передмова.....	3
2.	М. Славинський. «До наших читачів».....	5
3.	Світ дитячих почуттів та думок.....	7
4.	Видання творів письменника.....	14

*Бібліографічна пам'ятка для читачів-учнів
молодшого та середнього шкільного віку*
**Правда та вигадка в творах письменника
Віктора Терена**

Автор-укладач:
ГАЗАМАН Наталія Олександрівна

Літературний редактор: Полісаєва В. Я.
Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.

Підписано до друку 15.05.2015 р.
Зам. № 7. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач:
НБУ для дітей
Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua